

[Ingvild Oda Moss, klasse 1B:]

Oppgave 2 – Om Hamlet

Innledning

Oppgaven som er gitt for denne besvarelsen er: ”William Shakespeare er best kjent for tragedien *Hamlet*. Finn fram til to ulike tolkninger som forfattere, litteraturforskere eller andre har (eller hadde) av *Hamlet*. Presenter og sammenlign disse tolkningene. Avslutt med å drøfte om *Hamlet* er en aktuell tekst i 2007, gjerne med utgangspunkt i en av eller begge de to tolkningene.” Jeg har valgt å ta for meg John Vyvyan og Robin Wells’ tolkninger, fordi disse tolkningene, som er skrevet med nesten et halvt århundres mellomrom, representerer to veldig forskjellige innfallsvinkler til stykket.

John Vyvyan

John Vyvyan plasserer handlinga i dramaet inn i et skjema som består av det han kaller ”komposisjonsprinsipper” (Vyvyan 1962 s. 11) som går igjen i alle Shakespeares tragedier. Det første prinsippet er helten, som har en edel sjel med en skjebnesvanger feil, som gjør ham sårbar for visse fristelser. Hamlets svakhet er, ifølge Vyvyan, melankolien hans – som Vyvyan mener bunner i den dype kontrasten mellom prinsens egne høye standarder og den korrupte verdenen han lever i (1962 s. 17) – og det at han romantiserer faren og hater onkelen.

Det neste prinsippet er en presentasjon av fristeren, og et forvarsel om ondskapen som skal komme. Fristeren her er farens gjenferd, dvs. det førkristne Danmark, med dets hevneretterferdighet (1962 s. 15). Fra første stund levner Shakespeare liten tvil om at gjenferdet er et ondt varsel, og ifølge Vyvyan sier han at ”det prinsipp som gjenferdet står for, er uforenelig med kjærlighetens og barmhjertighetens lov, symbolisert ved Jesu Kristi fødsel” (1962 s. 17).

Etter at vi har blitt presentert for fristeren, kommer selve fristelsesscenen – i *Hamlet* scenen der sønnen først møter farens gjenferd, som får ham til å avlegge en ed på at han skal hevne ham. Hamlets sjelelige brist gjør at han gir etter: ”bare din formaning skal få plass i / min hjernes bok og bind. Den skal fortrenge alt mindreverdige stoff” (Shakespeare 1998 s. 198), og dermed oppgir han seg selv (Vyvyan 1962 s. 21). Dette mener Vyvyan er den uunngåelige konsekvensen av eden til gjenferdet: ”En edel natur skal tvinges til å begå en u-edel handling” (1962 s. 13), og for at det skal bli mulig må edelheten korrumpes.

Nå følger, etter skjemaet, en indre konflikt, der Vyvyan ser for seg at Hamlets sjel er fanget på grensen mellom himmelen og helvete, og må velge en retning. Han vil holde løftet til gjenferdet, men løftet er uforenelig med hans natur og med kjærligheten, og derfor må disse dø først. Vyvyan mener at dette er en synd mot det han ser som Shakespeares fundamentale filosofi: ” framfor alt: Vær sanntru mot deg selv” (Shakespeare 1998 s. 187). Nå starter Hamlets gradvise korrumperting, men kjærligheten står fortsatt i veien. Vyvyan ser Ophelia som både et menneske og en allegori på den edle delen av Hamlets sjel (1962 s. 21), og hennes skjebne blir en parallell til det som skjer i Hamlets indre. Vyvyan avviser de av Hamlets ”apologeter” som vil dysse ned prinsens brutalitet mot Ophelia, eller som anklager *henne* for troløshet. Vyvyan mener at kjærlighetshistorien illustrerer Hamlets forfall.

Femte og sjette prinsipp er en ny fristelse, i form av skuespillerscenen, og en ny indre konflikt. I bønnescenen ser Vyvyan aller siste mulighet for Hamlet til å snu seg mot lyset, men muligheten passerer, og nå er det ingen vei tilbake. Hamlet har erklært at han har valgt helvete (1962 s. 25), og etter skjemaet kan vi nå forvente en mørkets handling: Hamlet dreper Polonius, ”og det ”hete blod” er drukket” (1962 s. 25). Dermed har Hamlet gjort Laertes til sin tvilling, en allegori på hans nye jeg, på den demoniske delen av hans sjel.

Neste prinsipp i handlinga er helten som innser hva han har gjort. På dette punktet i stykket er Hamlet fraværende fra scenen lenge. Dette tolker Vyvyan som at han har ”forlatt den gode vei” (1962 s. 26). I Hamlets sted viser Shakespeare oss Ophelia og Laertes – Hamlets opprinnelige edelhet og hans nye hevnerskikkelse, som til sammen utgjør Hamlets sjel. Når Hamlet dukker opp igjen i kirkegårdsscenen, vises ifølge Vyvyan selve kjernen i stykket, nemlig at når kjærligheten dør, vokser hatet. Shakespeare gir oss et siste glimt av håp i nesten-tilgivelsen i siste scene, men Laertes holder seg trofast mot konvensjonelle tanker; ikke mot seg selv, og da gjenstår bare siste prinsipp, som er døden.

Vyvvyans syn kan oppsummeres som en spenning mellom den gamle og den nye tida, tilsvarende lovene i Det gamle og Det nye testamentet. Hamlet hadde akseptert Jesu ord før gjenferdet forgifta sinnet hans. Et av stykkets budskap til menneskene, er at hevn vil fortsette å hevnes til vi lærer å følge Jesu ord (1962 s. 30).

Robin H. Wells

Robin Wells, professor i engelsk litteratur, føyer seg inn i rekken av moderne kritikere som legger mest vekt på den historiske og politiske konteksten stykket er satt i. I boka *Shakespeare on Masculinity* starter Wells sin gjennomgang av *Hamlet* med Hamlets støtte til Fortinbras i dødsøyeblikket. Fordi denne utnevnelsen er så politisk uforståelig, er det mange

kritikere som har valgt å overse den, eller avfeie problemet med at dette må være en tilfredsstillende løsning, for ellers ville ikke Hamlet ha valgt den. Wells mener at Hamlets egen innstilling har bidratt til at mysteriet ikke har blitt debattert, for som han sier: ”throughout the play Hamlet has seemed oddly unaware of the political consequences of his actions” (Wells 2001 s. 68). Ifølge Wells gir Hamlets siste ord oss en nøkkel til hans karakter, ved å vise ham som en udugelig politiker med en fascinasjon for krig, som aldri vurderer hvilke konsekvenser hans handlinger vil få for landet. Wells leser dette stykket som et politisk drama (2001 s. 69).

Wells understreker også at den historiske epoken stykket er satt i er dualistisk, ved at flere århundrer er komprimert inn i én generasjon, sånn at handlinga foregår i skjæringspunktet mellom dansk vikingtid (engelsk tidlig middelalder) og renessansen. På denne måten får Shakespeare vist kontrasten mellom to veldig forskjellige kulturer, og Hamlet selv står med én fot i hver av dem. Wells mener at prinsens dilemma er en konflikt mellom klassisk og norrøn helteære, og kristenhumanistiske verdier. Mange kritikere har skapt et bilde av Hamlet som en filosof hvis natur er en rak motsetning av den voldelige verdenen han lever i, men Wells mener tvert imot at det er åpenbart at Hamlet føler seg tiltrukket av *hevneren* og heltemodig vold (2001 s. 75). Han avslører seg tydelig i fascinasjonen for Pyrrhus, og i hans reaksjon på Fortinbras’ Polenferd: ”Den sanne storhet / vil ikke gå til kamp om bagateller, / men vil med velde kjempe om et halmstrå, / når æren står på spill” (Shakespeare 1998 s. 292-3).

Ifølge Wells er et av Hamlets største talent det han kaller ’teflonfaktoren’, dvs. hans evne til å bevare et ubesudla omdømme, uansett hva han gjør (Wells 2001 s. 80). Wells hevder at dette bildet av Hamlet som en gjennomført ”god mann” stammer fra slutten av 1700-tallet. Før den tid ble prinsen ansett som ”malcontent, embittered and alienated by a corrupt world” (2001 s. 81). Wells konstaterer at det eneste sikre når det gjelder Hamlets karakter, er at han ikke er egna til å drive med politikk. Han mener at prinsen beveger seg mellom ytterpunktene lidenskapelig ønske om personlig hevn på den ene sida og passiv fatalisme på den andre, og ingen av disse er noe godt utgangspunkt for en hersker. Om Shakespeare har noen politisk advarsel til sin samtid i stykket, sier Wells, så må det være Machiavellis budskap: Personlig hevn fører til politisk kaos (2001 s. 82). Wells konkluderer ikke entydig i sin dom over Hamlet i spørsmålet om han er god eller ond. Han nøyer seg med å peke på en advarsel han leser i stykket, nemlig hvor farlige og forlokkende karismatiske helter kan være.

Vyvyan versus Wells

Vyvyan og Wells har veldig forskjellige oppfatninger av *Hamlet*, noe som kommer til uttrykk både ved hva de vektlegger i artiklene og hvordan de tolker selve teksten. Mens Wells leser

stykket som vel så mye en statlig tragedie som en personlig tragedie, så mener Vyvyan at det nærmest utelukkende dreier seg om Hamlet selv, i den grad at andre karakterer i stykket tolkes som allegoriske uttrykk for aspekter ved hans sjel. Dette gjør at mens Wells konsentrerer seg om de store linjene, både i Shakespeares samtid og i teksten, for å understøtte sin påstand om at Hamlets viktigste karaktertrekk er hans uegnahet til å være konge, så graver Vyvyan seg dypt ned i detaljene i stykket, for å vise hvordan de fremmer det budskapet han mener å finne der. Wells trekker i stor grad inn renessansemenneskenes verden og oppfatninger – for eksempel i forhold til opprør mot herskere – og de historiske personene han mener må ha dannet bakgrunn for Shakespeares skikkelser. Vyvyans tolkning er i langt mindre grad avhengig av stykkets historiske kontekst, og derfor finner vi ingen tilsvarende bakgrunnsinformasjon hos ham.

De er grunnleggende uenige når det gjelder Hamlets karakter. Vyvyans Hamlet er et edelt menneske som blir forgifta av gjenferdets voldsideologi, og dermed dratt fra Det nye testaments kjærlighets- og barmhjertighetsbud, tilbake til hevnettferdigheten fra Det gamle testamentet (Vyvyan 1962 s. 15). Noen tilsvarende religiøs tolkning finnes ikke hos Wells, og han er ikke enig i det helgenaktige bildet som Vyvyan maler: Etter hans mening er Hamlet en selvsentrert person, som svermer for gamle helteidealer og ikke har mange tankene til overs for folket han representerer. For å sette det på spissen, kan man si at Vyvyan ser Hamlet som en renessanseprins som plages av spøkelser fra middelalderen, mens Wells ser ham som en middelalderprins som ikke finner seg til rette i renessansen.

Er *Hamlet* aktuelt i dag?

Det er liten tvil om at *Hamlet* fortsatt er et spennende og fascinerende stykke, men det er ikke det samme som å si at det fortsatt er *aktuelt*. Hva skal til for at tekst skal kunne kalles aktuell? Et minstekriterium må være at den kan si oss noe om oss selv eller den verdenen vi lever i, og at den speiler noe i vår egen tid. Hamlet gir selv en plausibel definisjon når han snakker om skuespillerkunstens hensikt: ”Dens mål har fra første stund vært – og er det nu som før – å holde et slags speil opp for naturen, å vise dyden dens egne trekk, dårskapen dens eget bilde, og samtiden dens preg og skikkelse” (Shakespeare 1998 s. 248). Når *Hamlet* dette målet?

Det samfunnet Shakespeare skreiv stykkene sine i, var et helt annet enn det vi lever i i dag, og referanserammene til dagens teatergjengere er ikke de samme som Shakespeares samtidige hadde. Vi har i dag, som Wells påpeker, et syn på vikinger og deres kultur som er dramatisk annerledes enn det renessansemennesket hadde (Wells 2001 s. 79), og de fleste av oss går glipp av henvisningene til Christian IV av Danmark/Norges hoff (Brown 1998). Man kan argumentere for at det ikke er mulig for oss å vite hva Shakespeare prøvde å formidle med styk-

kene sine, og noen vil påstå at det gjør det meningsløst å lese dem. På den andre sida blir vi nødt til å slutte helt med å lese, hvis vi skal unngå å misforstå forfatteres hensikter, og det er vanskelig å se at det skal være noe mål. Som Sean McEvoy sier: "Once those words have passed down to us, in the present day, all that they can mean is what they mean now, to us, from our own modern perspectives" (McEvoy 2000 s. 4).

Jeg tror dessuten at vårt samfunn er mer likt de samfunnene som kom før oss enn vi kanskje liker å tro: Noe er råttent i Danmarks rike i dag også, og verken korrupsjon, maktkamp eller hevntanker forsvant med renessansen. De som leser *Hamlet* som en konflikt mellom den gamle og den nye tida, vil kanskje kjenne igjen de samme frontene i vår tids "krig mot terror", for også der står korrumpert "sivilisasjon" mot "primitiv" æresfølelse. Denne konflikten viser også nok en gang det som jeg synes er blant de viktigste budskapene i *Hamlet*, nemlig at hevn avler hevn, og at man ikke kan krige seg til fred.

Allikevel er vår tid og renessansen så forskjellige, at koblinga mellom dagens situasjon og den vi finner i stykket, nødvendigvis må bli i overført betydning. Dagens Claudius' er trenger ikke lenger å helle gift i øret på dagens gamlekonger; de kan overlate det til pressen. Å rydde opp etter et mord er ikke lenger en familiesak, men politiet og domstolenes oppgave. På den andre siden kan det se ut som om de samme problemstillingene består, selv om de ytre ramme- ne forandrer seg. Hamlet – i det gamle bildet av ham, framstilt av Wells: "malcontent, embittered and alienated by a corrupt world" (Wells 2001 s. 81) – dør ikke lenger i en duell på et kongelig slott, men kanskje vi finner en versjon av ham under skoleskytingene bl.a. i USA, der han hevner seg på hele verden? Disse ungdommene kan sees som moderne utgaver av den Hamlet som Salvador de Madariaga beskriver, som ikke er i stand til å se menneskene rundt seg som annet enn tilskuere, men som samtidig lengter desperat etter å være en del av deres verden, og som drives ut i misantropi og galskap av ensomhet (1948).

Hamlet kan etter min mening også leses som en allegori på vår egen tid på en annen måte, for forandringer i samfunnsstrukturen, størrelsesmessig tilsvarende de Shakespeare må komprimere flere århundrer for å vise, har nå funnet sted i løpet av én eller noen få generasjoner. Dette har ført til at gamle sannheter har mistet sin gyldighet, og til en generasjonskløft, der foreldrenes verdier og erfaringer ikke *nødvendigvis* er gode retningslinjer for de unge, noe også Hamlet erfarer.

Stykket reiser også flere etiske spørsmål som er like aktuelle i dag som de var på Shakespeares tid, som spørsmålet om man skal gjøre det innerst inne føler er rett, eller det omgivelsene forventer av én. Som nevnt ser Vyvyan dette som noe av kjernen i stykket, og det er et dilemma de aller fleste har vært ute for, om enn vanligvis i mindre skjebnesvangre situasjoner

enn Hamlets. Hevnens etikk er et annet tidløst spørsmål, allikevel er det mindre presserende nå enn det var for 400 år siden. Selv om vi fortsatt kan ha hevntanker – som godt kan settes ut i praksis – så er det lite sannsynlig at noen av Shakespeares moderne lesere noensinne vil havne i en situasjon der deres ære tvinger dem til å utføre en blodhevn.

Det som virkelig gjør stykket tidløst, er de psykologiske aspektene ved det, for selv om 400 år er lenge når det gjelder samfunnsutvikling, så har ikke menneskene selv rukket å forandre seg vesentlig på den tida. Det finnes nesten like mange Hamletskikkelser som det finnes *Hamlet*lesere, og nettopp dette viser etter min mening at Shakespeare har lyktes med å beskrive et *menneske* for oss, i all sin kompleksitet, ikke bare en stereotyp figur, og det gjør at stykket fortsatt føles som det angår oss.

Konklusjon

Som Vyvyan og Wells tydelig illustrerer, så kan *Hamlet* tolkes på mange forskjellige, tilsynelatende motstridende måter. Hvis man vil, kan man uten problemer lese mange aktuelle budskap og temaer inn i teksten, men spørsmålet er om dette ikke er å lese ting inn i stykket som Shakespeare selv aldri mente at skulle finnes der. Et annet spørsmål er om denne aktualiteten er synlig for dagens lesere, eller om den drukner i stykkets gammeldagse atmosfære og språk.

Det kan nok diskuteres om *Hamlet* fortsatt er et aktuelt skuespill, men det er i hvert fall hevet over enhver tvil at det fortsetter å *fascinere* stadig nye lesere og teatergjengere. Stykket fortsetter å komme i stadig nye versjoner, og forskjellige mennesker leser det på vidt forskjellige måter. Det ser ut til å være noe ved dette stykket som vi ikke blir ferdige med, og på bakgrunn av det mener jeg det er rett å konkludere med at stykket fortsatt har et budskap til moderne mennesker.

Litteraturliste

Brown, K. (1998). *Shakespeare: Mannen, tiden, verket*. Oslo: Aschehoug

Madariaga, S. (1948). *On Hamlet*. London: Hollis & Carter

McEvoy, S. (2000). *Shakespeare: The Basics*. London: Routledge. Lokalisert 28. mars 2007 i Ebrary på Verdensveven:

<http://site.ebrary.com/lib/hio/Top?layout=document&id=5001573&?nosr=1>

Shakespeare, W. (1998). *Som dere vil ha det ; Hamlet*. Oslo: Aschehoug

Vyvyan, J. (1962). Hamlet. I: Dahl, H.F. & Elster, J. (Red.), *Hamlet: Essays* (s. 10-30). Oslo: [?]

Wells, R.H. (2001). Tender and delicate prince: Hamlet. I: Wells, R.H., *Shakespeare on Masculinity* (s. 61-85). New York: Cambridge University Press. Lokalisert 23. mars 2007 i Ebrary på Verdensveven:

<http://site.ebrary.com/lib/hio/Top?layout=document&id=10014911&?nosr=1>